

Interviul acordat de Tőkés László emisiunii *Panorama* la 24 iulie 1989

Emisiunea săptămânală a televiziunii de stat maghiare *Panorama* (Panoráma) a fost o emisiune magazin de politică externă (külpolitikai magazin – foreign relations documentary) de largă audiență care începând cu anul 1981 a abordat o seamă de teme „sensibile” în timpul regimului comunist. În ediția din 24 iulie 1989, redactorul-prezentator Chrudinák Alajos a introdus un interviu înregistrat în prealabil cu următoarele cuvinte¹:

Chrudinák Alajos: În România de azi acel om este curajos, acela este un adevărat patriot, cel care e capabil să dărâme zidul teribil al tăcerii și fricii, cel care se opune ideilor și practicilor inumane la care este supusă populația. Maghiari și români din vecinătatea noastră se străduiesc să facă o breșă în zidul tăcerii și să prezinte lumii umilințele și lipsurile lor individuale și colective. Un astfel de om curajos și curat este preotul reformat ardelean de 37 de ani László Tőkés, care se confruntă cu dictatura lui Ceaușescu, cu politica lui distrugătoare de țară și implicit cu liderii bisericii reformate, care – cum vom auzi – slujesc, evident timorați, puterea, fără să le ia apărarea preoților și enoriașilor lor oprimați. Tatăl pastorului din Timișoara, dr. István Tőkés, renumitul profesor de teologie din Cluj a fost pensionat forțat, mai mult, i s-a interzis pentru totdeauna să predice în bisericile reformate din România. Anul trecut în luna septembrie, László Tőkés a adresat un memorandum superiorilor săi ierarhici în care le cere să protesteze împotriva distrugerilor satelor prin sistematizare. După ce a dat un interviu unui ziarist francez, pastorul a fost suspendat din funcție și a fost mutat disciplinar într-un sat din Sălaj. Oponându-se măsurilor discriminatorii, s-a hotărât să nu-și mai părăsească domiciliul. Din cauza opiniilor nevoalate afișate, pastorul maghiar și tatăl său au suportat până astăzi represalii. La întrebarea, de ce se încumetă în condițiile date să dea totuși acest interviu care poate să-i dăuneze, pastorul Tőkés a răspuns:

László Tőkés: Vedeți domnilor, ne-am retras cu dumneavoastră aici în biserică, fiindcă nu avem curajul de a discuta oriunde, un prieten de-al meu susține că inclusiv în baie avem aparate de ascultat..., n-are importanță dacă e adevărat sau nu, căci nu am curajul să vorbesc, numai sub cerul liber și pe holuri. Nici aici, în biserică nu am curajul să vorbesc mai tare, căci după cunoștințele mele și liturgiile sunt ascultate, dar sper că nu e cazul și acum, deoarece înainte de prânz nu se țin liturghiile. E un pic absurd să accept această convorbire, fiindcă nu numai conștiința îmi dictează să vorbesc, dar îmi vine un

1 Traducere de László Gergely Pál.

impuls irezistibil din interior, să spun acelor lucruri pe nume, pe care până acum am fost nevoit să le țin în mine. Nu vorbesc pentru satisfacția mea personală, ci în loc la alții și pentru interesul altora. De ce să acceptam un zid al tăcerii? Acest zid este mai masiv și mai solid decât zidul Berlinului, dacă putem spune așa, și simt că cineva trebuie să ia inițiativa demolării acestui zid. Trebuie demolat acest zid al tăcerii.

Eu sunt preotul unei biserici – al bisericii reformate din România – a cărui cler, și în primul rând episcopii, s-au aliat în totalitate politiciii [regimului], ca de exemplu planul de distrugere a satelor prin sistematizare. Gândiți-va, domnilor, că anul trecut când am formulat la Arad o petiție către episcopi, solicitând să ia poziție împotriva distrugerilor satelor, cu toții am fost convocați la episcopie, cei care am avut păreri sau am sprijinit aceasta inițiativă. A fost prezent un inspector de la departamentul de stat pentru culte și episcopul László Papp, care s-a apucat să ia apărarea planului de sistematizare a satelor, mai mult, a afirmat că ar fi foarte benefic pentru noi dacă unele parohii s-ar desființa. Să nu ne necăjim pentru demolarea bisericilor, pietrele nu sunt esențiale. Protopopului de Arad, prezent acolo, i-a spus *mot-á-mot*, că și dacă s-ar demola biserica reformată din Arad, enoriașii ar avea unde să se închine, ar avea posibilitatea să meargă la bisericile din periferie. Deci n-ar fi o pierdere de care ar trebui să ne văicărăm.

Biserica nu poate asista pasiv la ce se întâmplă, din contra: trebuie să acționeze, să-și apere valorile fundamentale. Consider că acest lucru trebuie spus cu voce tare, căci toată lumea tace, în primul rând cei cu funcții mari, care conduc biserica. Frații mei pastori și enoriașii simt această problemă arzătoare, dar le e teamă să se facă auziți, de aceea am plănuțit ca în luna septembrie să ridicăm problema la o adunare de nivel eparhial. Pe tot cuprinsul bisericii reformate din România am organizat o acțiune de protest, în toate cele treisprezece protopopiate. Câte un preot din fiecare protopopiat a acceptat să ridice problema la adunarea circumscipțială. E caracteristic din păcate, că din cele treisprezece protopopiate, doar într-unul au avut curajul să vorbească, ceea ce demonstrează teama care a pus stăpânire pe preoți.

Distrugerea satelor și sistematizarea localităților nu se desfășoară cum și-au închipuit cei care nu sunt prezenți, că vin zece buldozere, dărâmă zidurile de la un capăt la celălalt al sătului, pun totul la pământ..., cazul este mai complicat.

Este esențial cum se va continua sistematizarea, căci se pare – și sigur e adevărat – că nu s-a renunțat la acest plan. Acesta nu este un regim care de la un protest, fie el și internațional, ar renunța la un asemenea proiect. Doar modul lui de îndeplinire s-a schimbat, asistăm la o trăgănarea, la tacticizarea și la ducerea în eroare a opiniei publice privind proiectul, care până la urmă oricum va fi realizat. Vă dau exemplu un sat, unde locuitorii au fost puși să semneze un act, cum că ei solicită să fie mutați în blocurile care se vor construi în orașul apropiat. În loc de demolare spectaculoasă, duc o politică de vlăguire, de epuizare mai lentă. De exemplu mută medicul din sat, desființează școlile cu copii mai puțini, obligând părinții să-și trimită odraslele la școlile comunale, orășenești, obligă bolnavii să meargă la consultații în localitățile învecinate. Sunt frecvente întreruperile de curent, magazinele sunt aprovizionate slab, pentru ca situația sătenilor să devină una fără perspectivă și să fie obligați să părăsească de la sine localitățile sortite desființării. Este o politică chibzuită diabolic!

În ceea ce privește realitatea distrugerii satelor, chiar și noi, în familie ne punem des întrebarea: oare e adevărat sau nu, va fi dus până la capăt sau nu? – în mod sigur această „sistemizare” nu a început atunci când a fost ea declarată, ci mult mai devreme. A fost o scăpare din partea lor că au recunoscut-o oficial, căci lucrurile au început cu mulți ani în urmă. De exemplu, la Cluj, din zona numită Hoștat, cu aspect rural, au fost mutați din casele lor la blocuri locuitori cât de la cinci-șase sate, grădinile și pământurile le-au fost confiscate.

La protestele împotriva sistematizării localităților, românii pun accent pe un aspect, iar maghiarii pe altul. Neindoielnic, și românii au dreptate când afirmă că populația masivă a satelor cu starea ei consolidată stă în calea politicilor comuniste. Deci această masă trebuie destructurată, dizolvată, împrăștiată, adică desființată. E adevărat, că de fapt e singura categorie socială, care dispune de baza materială și morală pentru a se împotrivi acestor politici. Noi, maghiarii, aflați într-un stadiu periculos al existenței colective, afirmăm că de fapt în aniiăștia ne-au fost distruse pas cu pas și dinainte plănuite instituțiile comunitare și sistemul școlar. S-a pornit un atac concentrat împotriva tuturor condițiilor de viață comunitară și cred că acum a venit rândul bisericilor; asistăm la un atac frontal împotriva bisericilor, atât cea catolică cât și cea reformată, căci de fapt aceste două biserici reprezintă majoritatea maghiarilor din România. Este aici și o conexiune demografică, căci în ultimii zeci de ani s-a reușit românizarea acelor orașe din Transilvania care au fost preponderent locuite de maghiari și germani. Nu putem înainta o cifră precisă, dar aproximativ între trei și cinci milioane de români au fost mutați în Ardeal de dincolo de Carpați în deceniile trecute. Cu acesta, echilibrul etnic a fost dat peste cap. Doar cu satele nu au avut succes, fiindcă la țară nu prea s-au stabilit români din fostul Regat. După părerea mea, acum satele au fost luate în colimator pentru ca această pătură maghiară care trăiește aici în bloc și în unitate etnică să fie sfărțecată.

Oamenii nu au vreo alternativă în fața acestui proces. Ce pot face ei? Suntem în situația animalelor care presimt o erupție vulcanică și încep să fugă care încotro. Aici nu mai sunt de folos discuțiile, cuvintele frumoase, predicile, da, de multe ori simt, că nici predicile nu ajută, oamenii sunt dispuși să părăsească Ardealul din cauza stării lor sociale și a realității istorice. Situația din Ardeal ne obligă pe noi ca drepturile omului să nu fie invocate aici în forma lor pură, univocă, acceptată și codificată în Occident, ci conform situației noastre sociale foarte speciale, în următorul sens: aici drepturile generale ale omului sunt într-un fel devansate de drepturile colective. Într-un asemenea regim totalitar ar fi un lux să mă gândesc la ce drepturi îmi lipsesc mie, iar tu de ce ai avea nevoie de drepturi în plus. Dezvoltarea socială de la noi încă nu a ajuns la acel nivel în care ne-am putea revendica acele drepturi ale omului care sunt de sine înțelese în Occident sau în țările dezvoltate. Simțim lipsa drepturilor omului în existența noastră colectivă. Deci nu mie, László Tőkés, îmi sunt interzise anumite drepturi, eu sunt privat de libertatea cuvântului, a opiniei, a corespondenței, a legăturilor cu oamenii, la învățământul în limba maternă ca membru al comunității maghiare.

Presupun că în rândul românilor altfel se pune problema, ei nu suferă de nedreptăți de sorginte etnică, acolo nu se întrepătrunde lipsa drepturilor omului cu cea a colectivității. Oricum, acele drepturi care sunt prevăzute în cartă ONU și în Actul final de la Helsinki

sunt călcate zi cu zi, în cel mai brutal mod. Nu vorbim suficient despre asta pentru că mare parte a oamenilor de aici nici nu-și cunosc drepturile, încă nu am ajuns la acel nivel, acest popor nu este conștient de drepturile care i se cuvin. Acest fapt are legătură cu nivelul de dezvoltare a societății, cu conștientizarea stării lucrurilor. N-am ajuns încă la acest stadiu de dezvoltare: să știm care sunt drepturile ce ne cuvin, care trebuie apărate întrucât sunt lezate. Vorbesc de majoritatea oamenilor. Desigur există o categorie de oameni, mai ales în Ardeal, care deja cunoaște acele drepturi ale omului de care este privată.

Chrudinák Alajos: Ne temem, că datorită acestui interviu cutremurător și care ne afectează emoțional, alte încercări îl vor aștepta pe László Tőkés, dar pastorul – după cum a afirmat ieri fratele său, István Tőkés – își asumă acest lucru conștient că va reuși să spargă zidul tăcerii. I-am ruga pe toți, cei de aici sau de dincolo de granițe, să-l ia în ocrotire pe László Tőkés prin vigilență, dăruire și sprijin, ca să prindă curaj și putere din solidaritatea noastră în aceste zile grele.